

Петро Васильович Хряпінський,
доктор юридичних наук, професор
(Національний гірничий університет,
Дніпропетровськ)

МЕТОД ДИСПОЗИТИВНОСТІ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ПРИПИСІВ

В статті йдеться про поділ права на публічне, з притаманним йому імперативним методом, й приватне, з домінуючому диспозитивним методом правового регулювання. Іноді зазначений поділ розглядається як абсолютний. Автор доходить висновків, що відносини, які виникають як охоронні можуть бути припинені та змінені на відносини заохочувального типу, а суспільні правовідносини, що виникають на передумовах та підставах заохочувальних кримінально-правових норм вірогідно потребують внесення деяких коректив у власно-імперативний метод.

Ключові слова: диспозитивність, правове регулювання, імперативний метод, заохочувально-правові норми, кримінально-правові відносини, кримінальний закон.

Традиційно вважається, що у Кримінальному кодексі України (далі – КК) застосовується тільки один метод правового регулювання – імперативний. Відносно до його положень правовідносини між суб'єктами кримінального законодавства вибудовуються за допомогою підкорення одних іншим. Публічно-правовий характер кримінального права як

галузі права, що має специфіку свого становища серед інших публічно-правових галузей, приводить деяких авторів до висновку про те, що суб'єктом, чію поведінку воно регулює, є виключно держава в особі відповідних органів [1, с. 12]. Саме для держави кримінальне право визначає обсяг повноважень щодо протидії вчинюваним злочинам. У кримінально-правових відносинах, які складаються з моменту вчинення злочину, держава завжди є домінуючим і уповноваженим суб'єктом [2, с. 177]. З прийняттям у 2001 р. нового кримінального законодавства, що передбачило низку новел у вирішенні кримінально-правових конфліктів, все частіше стали говорити про очевидне використання диспозитивного методу правового регулювання [3, с. 6–7]. Як вже зазначалось, за допомогою цього методу кримінально-правові відносини між суб'єктами моделюються з урахуванням можливості вільного вибору того чи іншого варіанта поведінки.

Категорію «диспозитивності» найчастіше розглядають у двох аспектах: як принцип або як метод правового регулювання. Загально-відомо, що «пальма першості» у дослідженнях диспозитивності серед представників кримінальної науки належить процесуалістам. Диспозитивність у вигляді методу, принципу, прояву у кримінально-процесуальному законодавстві досліджували А. Александров, С. Альберт, Ю. Грошевий, В. Зеленецький, Л. Лобойко, В. Маляренко, Л. Масленникова, О. Рогова та ін., у кримінально-правових дослідженнях диспозитивність розглядається як метод, елемент, інтерес у роботах Л. Головка, О. Грищука, П. Дагеля, Т. Кленової, Т. Присяжнюк, М. Сенаторова, О. Сумачева, П. Яні, А. Яценка та ін.

Із загальнотеоретичних і методологічних позицій диспозитивність розглядають як «особливу модель побудови правової матерії». Так, С. Алексєєв вважає, що вона є однією з таких моделей (дозволеної або диспозитивної побудови правового матеріалу, що реалізується у схемі: суб'єктивне право + юридичні гарантії), котра базується на приватному праві. Її зміст – у наданні особі можливості самій, своєю волею визначати власну поведінку, що відкриває простір для діянь особи за своїм баченням, за своєю волею й в своїх інтересах [4, с. 589]. Зазначений погляд на сутність диспозитивності у праві є слушним. Відповідно до нього диспозитивність можна розглядати як загально-правовий, універсальний метод правового регулювання, що виражається у нормативно передбаченій можливості вибору особою того чи іншого варіанта поведінки за власною волею на свій розсуд.

У літературі все частіше йдеться про поділ права на публічне, з при-
таманним йому імперативним методом, та приватне, з домінуючому диспозитивним методом правового регулювання, іноді зазначений

поділ розглядається як абсолютний [5, с. 167; 6, с. 127]. Проблема поділу права на публічне і приватне, співвідношення сфер правового регулювання є однією з найсуперечливіших у вітчизняному правознавстві. Узагальнюючи наявні дослідження, можна виділити кілька теорій розподілу та етапів їх розвитку у використанні різних критеріїв щодо відповідного поділу. Так, у доктрині висвітлюється три теорії поділу права на відповідно публічно-правові та приватно-правові галузі: 1) теорія інтересу виходить зі спрямованості інтересів окремих правових положень. Якщо правові положення слугують суспільним інтересам, то йдеться про публічне право, якщо право спрямоване на приватні інтереси – то про приватне право. Такий розподіл права вважався основним протягом багатьох століть, слугує він орієнтиром і для великої кількості правників нашого часу [7, с. 40]; 2) теорія субординації, домінування, влади - підпорядкування розмежовує публічне та приватне право, виходячи з характеру відносин між суб'єктами правовідносин. Відносини владного підпорядкування відповідають публічному праву, а відносини рівності – приватному. Саме тому типовими для публічного права є одностороннє обов'язкове регулювання, для приватного права – угода, договір, хоча останнім часом і спостерігається запозичення публічним правом деяких приватноправових інститутів [8, с. 14–15]; 3) теорія допустимості, віднесення правових норм базується на специфіці правового статусу окремих суб'єктів права. До публічного права належать ті правові положення, які ставлять як до природно своїх виключно до держави або інших носіїв державної влади, і навпаки, до приватного права належать положення, які розповсюджуються тільки на громадян [9, с. 6–7].

Кожна з вищезазначених теорій має своїх прихильників і, відповідно, супротивників, але жодна з них до цього часу повною мірою не реалізовані на практиці. Отже, залишаючись у полоні дихотомічного підходу до визнання сутності публічного і приватного права, можна «відкрити хіба пару банальностей, далеких від реальності, як, наприклад, ідею «кодексу приватного права» та «кодексу публічного права», яких не існує в жодній країні. Адже, «реальність нелегко вміщується в рамки дихотомічного поділу» [10, с. 25].

Втім, соціально-правова ефективність та перспективність постановки проблеми «дихотомії чи дуалізму права» як протистояння публічного і приватного права, імперативного і диспозитивного методів викликає сумніви. Більш привабливим і реальним у правовій матерії вдається поєднання в одній галузі законодавства, скажімо, кримінальному, публічних і приватних засад із природним домінуванням однієї над іншою. У кримінальному законодавстві безперечно пріоритетним

є публічно-правовий характер регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з вчиненням злочину. Але вчинення злочину не єдиний юридичний факт, що породжує, змінює або припиняє кримінально-правові відношення [11, с. 52].

Аксіоматичним є положення, що правовідносини виникають у зв'язку з юридичними фактами [12, с. 51; 13, с. 12; 14, с. 23]. У кримінальному законодавстві юридичними фактами, з якими пов'язують кримінально-правові відносини, визнаються: вчинення злочину, позитивна посткримінальна поведінка, погашення чи зняття судимості та ін. Кримінально-правові відносини, що виникають як охоронні, можуть бути припинені та змінені на відносини заохочувального типу. Очевидно, що припинення одних та виникнення інших (трансформація) кримінально-правових відносин повинно обумовлюватися новим юридичним фактом – соціально-корисною, правомірною поведінкою особи у вигляді, наприклад, коли «особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду» (ст. 45 КК) чи «сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня) до притягнення її до кримінальної відповідальності» (ч. 4 ст. 212 КК) тощо.

Суспільні правовідносини, що виникають на передумовах та підставах заохочувальних кримінально-правових норм вірогідно потребують внесення деяких коректив у власно-імперативний метод.

Правовідносини, що виникають у такий спосіб, не є конфліктними, а набувають характеру порозуміння між державою в особі уповноважених на застосування заохочення органів, з одного боку, і особою, яка, вчинила позитивні, посткримінальні вчинки, що стимулюються кримінальним законом. Так, одним із завдань судимості є створення у свідомості звільнених осіб додаткових мотивів утримання від вчинення нових злочинів. «Наявність у законодавстві, – вказує В. Голіна, – інституту дострокового зняття судимості, визнання у зв'язку з цим особи не судимою ще більше стимулює її законслухняну поведінку. Судимість, таким чином, – це певна пересторога для особи наступу суттєвих негативних наслідків при відхиленні від законслухності, вона є формою посилення у особи відповідальності за свою поведінку. Це, врешті-решт, правовий захід попереджувального впливу на громадян» [15, с. 14].

Об'єктом зазначених правовідносин є визначення виду і міри кримінально-правового заохочення і жодним чином не пов'язані з визначенням заходів державного примусу у вигляді «обмеження прав і свобод злочинця» [16, с. 23]. Визначення виду кримінально-правового

заохочення, безумовно, визначається владним суб'єктом правовідносин – державою, але фактичні підстави його застосування є, як правило, суб'єктивним правом, а не обов'язком особи. Обставини, що виключають злочинність діяння, є проявом непримиренності, неприйняття злочинних і суспільно-небезпечних посягань чи суспільно-небезпечних станів, що утворилися. Особа, яка здійснює необхідну оборону (ст. 36 КК), затримання особи, яка вчинила злочин (ст. 38 КК), крайня необхідність (ст. 39), діяння, пов'язане з ризиком (ст. 42), і особливо виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК), вчиняє, так би мовити, правомірні соціально-корисні вчинки найвищої соціальної цінності. Тому як заохочення держава передбачила виключення злочинності як такої. Це положення червоною ниткою пронизує постанову Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про необхідну оборону», де зазначається, «що відповідно до закону кожна особа має право на необхідну оборону від суспільно-небезпечного посягання незалежно від можливості уникнути його або звернутися за допомогою до інших осіб або органів влади» [17]. Щодо обставин, які виключають злочинність діяння, Ю. Баулін висловив ґрунтовну думку, що особливо цінною є поведінка, коли в основі її збуджувальних мотивів лежать досліджувані норми. У цьому випадку суб'єкт передбачає наслідки свого діяння, знає позицію закону з цього питання. Всі ці норми закликані впливати на свідомість і волю суб'єктів таким чином, щоб останні прагнули без страху бути притягнутими до кримінальної відповідальності, здійснювати вчинки, пов'язані з завданням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, ґрунтуючись при цьому на суб'єктивному праві, правовому обов'язку або службовому повноваженні [18, с. 90].

У регулюванні цих правовідносин застосовується метод заохочення, спрямований на включення правових засобів усунення, звільнення або пом'якшення потенційного чи реального кримінально-правового обтяження. Як вже зазначалось, державним реагуванням (впливом) заохочувальних правовідносин виступає виключення, звільнення або пом'якшення кримінальної відповідальності. Має рацію І. Звечаровський, коли стверджує, що застосування заходів заохочення завжди тягне за собою змінення кримінально-правового статусу заохочуваного суб'єкта [19, с. 115]. Але ця теза потребує розвитку й уточнення змін у правовому стані суб'єкта, що застосовує заохочення (держави).

Суб'єктний склад заохочувальних правовідносин залишається тим самим, що й був у охоронному правовідношенні – це, з одного боку, держава у вигляді спеціально уповноважених органів (дідання, слідства,

прокуратури, суду) та особа, яка вчинила злочин. Але перелік органів, що уповноважуються державою застосовувати заохочення, різко скорочується, і це право є прерогативою суду. Заохочення у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених кримінальним законодавством, здійснюються виключно судом (ч. 1 ст. 44 КК). Правовий статус суб'єктів заохочувальних правовідносин передбачає певні гарантії застосування приписів, що передбачають, скажімо, право чи обов'язок суду звільнити особу від кримінальної відповідальності. Варіанти гарантій держави як владного суб'єкта заохочувального правовідношення, відповідають поділу звільнення від кримінальної відповідальності на імперативні та дискреційні види. Якщо позитивна поведінка утворює для держави у відношеннях повноваження на звільнення особи від кримінальної відповідальності як альтернативу покласти на неї таку відповідальність, то має місце дискреційний (необов'язковий) вид звільнення від кримінальної відповідальності. Суд, який представляє державу у цих правовідносинах, спершу обирає одне з двох повноважень, що йому належать, а потім реалізує обране повноваження. Інша ситуація складається, коли повноваження держави покласти на особу кримінальну відповідальність повністю змінюються на звільнення її від останньої. Суд за визначених обставин має повноваження і зобов'язаний звільнити особу від кримінальної відповідальності, що характерно для імперативних (обов'язкових) видів звільнення [20, с. 268–269].

Відтак, відносини, що регулюються методом заохочення є природно кримінально-правовими. Можливість припинення заохочувальних правовідносин і повернення знову до правовідносин охоронного типу з застосуванням до особи примусу та визначенням виду та міри обмежень прав і свобод виникає у випадках умовного звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання, коли особа не повністю чи неналежним чином виконує покладені на неї обов'язки. Так, неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 КК. У разі ухилення неповнолітнього, який вчинив злочин, від застосування до нього примусових заходів виховного характеру, ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності (ч. 1 і ч. 3 ст. 97 КК).

Засоби заохочення як стимулятори правомірної поведінки мають безпосередньо зазначатися у кримінально-правовому приписі. Особливістю заохочувального кримінально-правового припису є «жорстка прив'язка поведінки з заохоченням» [21, с. 181]. Правомірна поведінка

має за всього розмаїття її різновидів як підстава кримінально-правової кваліфікації визначатися у вигляді складу соціально-корисної, правомірної поведінки. «Вчинки, що виключають злочинність діяння, – зазначає Ю. Баулін, – є одним із різновидів правомірної поведінки, тому можливо й доречно розглядати їх структуру за допомогою такої категорії, як склад правомірної поведінки, яка виключає суспільну небезпечність і протиправність (злочинність) діяння. Елементами такого складу є суб'єкт і об'єкт поведінки, а також її суб'єктивна і об'єктивна сторони, які у своїй системній єдності складають таку інтегративну, системоутворюючу якісну характеристику поведінки, як її суспільна корисність (соціальна прийнятність, допустимість)» [18, с. 136].

Кримінально-правове стимулювання забезпечується державою заходами впливу у вигляді заохочувальних санкцій. Погляд на санкції тільки як на негативні юридичні наслідки правової поведінки суттєво звужує її соціальну функцію як складової правового регулятора правомірної поведінки. Передбачена в нормі права типова поведінка сформована таким чином, що передбачає величезну кількість життєвих варіантів поведінки, але у тій же правовій нормі повинна передбачатися і вказівка на ставлення держави до такої варіативності типового припису. Це ставлення, за чітким визначенням В. Кудрявцева, містить оцінку держави, його правове закріплення, фіксацію у нормі права, яка або забороняє, зобов'язує, або дозволяє, заохочує саме такий варіант поведінки суб'єкта [22, с. 181]. Якщо міри заохочення безпосередньо передбачені у кримінально-правових нормах як фактичні і юридичні наслідки правомірних вчинків суб'єктів права, то, як вважається, можна констатувати існування та реальне застосування заохочувальних санкцій у кримінальному законодавстві.

Конкретні заходи заохочення прямо передбачаються в кримінально-правових нормах як юридичні наслідки правомірної поведінки. У цьому випадку можна констатувати використання заохочувальних санкцій для стимулювання бажаної, соціально-корисної поведінки. Заохочувальні санкції як державницькі заходи впливу кореспондуються як суб'єктивним правам, так і юридичним обов'язкам вищевказаних суб'єктів кримінально-правових відносин [23, с. 140]. Їх мета – породжувати і розвивати соціально-правову активність громадян, використовуючи метод заохочення. Особливість заохочувальних санкцій полягає у забезпеченні тих соціальних цілей (благ), задля досягнення котрих така модель поведінки підтримується юридичними засобами, й особливо тих цілей, досягнення яких іншими засобами неможливо [24, с. 77]. Йдеться, скажімо, про свідому і бажану особою кримінально-правову поведінку при затриманні особи, яка вчинила злочин (ст. 38 КК), або ви-

конанні спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 43 КК) тощо.

Необхідно виокремити тезу, що метод заохочення спрямований на виконання завдань кримінального законодавства. У літературі заохочувальний метод в основному пов'язується з запобіганням злочинам, і не звертається достатньо уваги на те, що значною мірою саме заохоченням забезпечується охорона прав і свобод людини, власності, громадського порядку та безпеки, конституційного устрою. «Суттєве значення для запобігання злочинам, – вказує П. Фріс, – мають і стимулюючі норми кримінального права, які покликані викликати у особи, яка вже стала на шлях скоєння злочинів і перебуває в посткримінальному стані, намір відмовитися від подальшої злочинної поведінки, встати на шлях виправлення» [25, с. 36]. Специфічними засобами, притаманними позитивному стимулюванню, метод заохочення відновлює порушенні права і свободи потерпілих шляхом повного відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, примирення винного з потерпілим (ст. 45, 46 КК), повертаються власникам транспортні засоби та повністю відшкодовується завдана при незаконному заволодінні шкода (ч. 3 ст. 289 КК), із незаконного обігу вилучаються зброя, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, що можуть бути використані у вчиненні нових, більш тяжких злочинів (ч. 3 ст. 263 КК) та інше. Така правомірна, соціально-корисна поведінка особи має на меті задовольнити, перш за все, власні інтереси та вийти у передбачений законом спосіб з конфліктного кримінально-правового відношення. Проте зазначена поведінка збігається і, власне, гармонізується, з суспільними, державними інтересами у протидії злочинності, мінімізації її суспільно-небезпечних наслідків. На наш погляд, природно припускати, що діючи правомірно і соціально-корисно, особа кримінально-правовими засобами забезпечує й охорону власних законних прав і інтересів. Держава виступає гарантом застосування методу заохочення у разі вчинення особою передбаченої кримінально-правовими приписами поведінки, що співпадає з завданнями кримінального законодавства. Дисциплінарна, адміністративна чи кримінальна відповідальність службових осіб, які зобов'язані застосувати заохочення за наявності для цього правових підстав, у разі безпідставної відмови, також є додатковою державною гарантією забезпечення законних прав і інтересів особи. З огляду на викладене, не можна обмежувати дію методу заохочення тільки превентивними, попереджувальними чи профілактичними завданнями, як це робить Н. Шатихіна, яка вказує, що превентивні завдання кримінального закону реалізуються у вигляді стимулювання позитивної поведін-

ки злочинців, обмеження розповсюдження кримінальної субкультури в суспільстві, створення можливості для осіб, які вчиняють / вчинили протиправні вчинки, реабілітуватися в очах суспільства та уникнути вимушеного вчинення правопорушення у майбутньому [26, с. 95].

Заохочення визначається органічним узгодженням інтересів та потреб особи, поведінка якої стимулюється, з одного боку, та суспільних, державних інтересів і завдань у кримінально-правовій сфері – з другого. Ця обставина знайшла своє відбиття у сприятливій, безконфліктній ситуації, що утворюється при застосуванні кримінально-правового заохочення. У дослідженнях обґрунтовано стверджується, що передумовою стимулювання є утворення такої ситуації, котра б внутрішнє спонукала особистість до вчинків, що потрібні суспільству, колективу [27, с. 66]. Заохочення реалізується у сприятливій ситуації й при виконанні кримінального покарання [28, с. 80–81]. Так, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення (ч. 2 ст. 81 КК).

Підсумовуючи викладене, слід прогнозувати активне проникнення «елементів диспозитивності» в кримінально-правову матерію у правовідносинах заохочувального типу, інституті потерпілого, альтернативах кримінальному переслідуванню [29, с. 43; 30, с. 40]. Ідея розвитку диспозитивності у кримінальному законодавстві уявляється перспективною, проте вона не повинна розхитувати основне соціальне завдання кримінального законодавства – протидію злочинності, яке вирішується публічними правовідносинами та імперативними методами, а спільно з основними, «стволовими» заборонними нормами вирішувати завдання, передбачене у ч. 1 ст. 1 КК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баулин Ю. В. О методологическом значении деления права на частное и публичное для современной уголовно-правовой доктрины / Ю. В. Баулин // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке : материалы V Международной научно-практической конференции 24–25 января 2008 г. – М. : Проспект, 2008. – С. 11–15.
2. Наден О. В. Щодо методологічних засад розуміння кримінального права (у зв'язку з дослідженнями проблем кримінально-правового регулювання) / О. В. Наден // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – №4 – С. 172–181.
3. Куц В. М. Заохочення та пом'якшення примусу як засоби кримінально-правового регулювання / В. М. Куц // Актуальні проблеми

- боротьби із злочинністю на етапі реформування кримінального судочинства : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 14–15 травня 2002 р. В 2 ч. (м. Запоріжжя). – Запоріжжя : ЗЮІ МВС України. – 2002. – Ч. 1. – С. 5–9.
4. Алексеев С. С. Право: азбука – теория – философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статус, 1999. – 712 с.
  5. Сумачев А. В. Публичность и диспозитивность в уголовном праве / А. В. Сумачев. – М. : Издательская группа «Юрист», 2003. – 331 с.
  6. Наден О. Структура кримінального правовідношення / О. Наден // Кримінальне право. – 2005. – № 10. – С. 125–128.
  7. Юлдашев О. До проблеми методологічного забезпечення приватного права / О. Юлдашев // Юридична Україна. – 2003. – № 10. – С. 39–44.
  8. Коломоєць Т. О. Генезис та основні пріоритетні напрямки доктринального дослідження публічного права як нормативної підстави адміністративного примусу / Т. О. Коломоєць // Підприємство, господарство і право. – 2004. – № 9. – С. 13–16.
  9. Гончарук О. В. Дихотомія права право публічне та право приватне : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. В. Гончарук. – К. : Київск. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2004. – 19 с.
  10. Коломоєць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації / Т. О. Коломоєць. – Запоріжжя : Поліграф, 2004. – 404 с.
  11. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України / П. В. Хряпінський. – К. : Центр учбов. літ., 2008. – 192 с.
  12. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацій. – Харьков : Изд-во при Харьк. гос. ун-те «Вища школа», 1988. – 198 с.
  13. Огурцов Н. А. Правоотношение и ответственность в советском уголовном праве : учебное пособие / Н. А. Огурцов. – Рязань : РВШ МВД СССР, 1976. – 206 с.
  14. Лопашенко Н. А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика / Н. А. Лопашенко. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 339 с.
  15. Голіна В. В. Судимість / В. В. Голіна. – Харків : Харків юридичний, 2006. – 384 с.
  16. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.
  17. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону» [Елек-

- тронний ресурс] // Офіційний інформаційний сайт Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua>
18. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключают преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Харьков : Основа, 1991. – 360 с.
  19. Звечаровский И. Э. Уголовно-правовые нормы, поощряющие посткриминальное поведение личности / И. Э. Звечаровский. – Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 160 с.
  20. Головкин Л. В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве / Л. В. Головкин. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 544 с.
  21. Звечаровский И. Э. Поощрение в уголовном праве / И. Э. Звечаровский, Н. М. Кропачев, А. Н. Тарбагаев // Совершенствование уголовного законодательства и практики его применения. – Красноярск : Изд-во Красноярск. ун-та, 1989. – С. 178–182.
  22. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология / В. Н. Кудрявцев. – М. : Наука, 1982. – 287 с.
  23. Хряпінський П. Заохочення та покарання як парні категорії кримінального права / П. Хряпінський // Підприємство, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 137–141.
  24. Малько А. В. Юридические поощрения как разновидность социальных санкций / А. В. Малько // Общественные науки и современность. – 1998. – № 4. – С. 75–84.
  25. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – К. : Атіка, 2005. – 332 с.
  26. Шатихина Н. С. К вопросу об уголовно-правовой природе компромисса / Н. С. Шатихина // Правоведение. – 2003. – № 3. – С. 89–98.
  27. Гущина Н. А. Поощрительные нормы российского права / Н. А. Гущина. – СПб. : Изд-во Юридический центр Пресс, 2003. – 294 с.
  28. Елеонский В. А. О дальнейшей гуманизации назначения и исполнения наказания / В. А. Елеонский // Концепция перестройки исправительно-трудовой деятельности в СССР на современном этапе. – Рязань : РВШ МВД СССР, 1990. – С. 76–81.
  29. Кленова Т. О совместимости публичного и частного интересов в уголовном праве / Т. Кленова // Уголовное право. – 2006. – № 2. – С. 41–45.
  30. Прохоров В. С. Механизм уголовно-правового регулирования / В. С. Прохоров, Н. М. Кропачев, А. Н. Тарбагаев. – Красноярск : Изд-во Красноярск. ун-та, 1989. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2015.

Пётр Васильевич Хряпинский,

доктор юридических наук, профессор

(Национальный горный университет, Днепропетровск, Украина)

МЕТОД ДИСПОЗИТИВНОСТИ ПОощРИТЕЛЬНЫХ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ ПРЕДПИСАНИЙ

В статье речь идет о делении права на публичное, с присущим ему императивным методом, и частное, с доминирующим диспозитивным методом правового регулирования. Иногда указанное деление рассматривается как абсолютное. Автор приходит к выводам, что отношения, возникающие как охранительные, могут быть прекращены и изменены на отношения поощрительного типа, а общественные правоотношения, возникающие на предпосылках и основаниях поощрительных уголовно-правовых норм, достоверно требуют внесения некоторых корректив в собственно-императивный метод.

Ключевые слова: диспозитивность, правовое регулирование, императивный метод, поощрительно-правовые нормы, уголовно-правовые отношения, уголовный закон.

Petro V. Khriapinskyi,

Doctor of Law, Professor

(National Mining University, Dnipropetrovsk, Ukraine)

METHOD OF PERMISSIVE RULE OF ENCOURAGING CRIMINAL AND LEGAL ORDERS

It is observed in the article that according to the majority scientists' points of view there is only one method of legal regulation, which is used in the Criminal Code of Ukraine. It is imperative method. Regarding to its provisions legal relations between the subjects of criminal law are arranged with the help of the submission of one to another. Public and legal nature of the criminal law as a law branch that has specificity of its position among other public and legal branches leads some authors to the conclusion that the subject, which behavior it regulates, is solely the state represented by the relevant authorities. The criminal law defines for the state the scope of powers concerning the counteraction to committed crimes. The state is always dominant and authorized subject in criminal and legal relations, which exist from the moment of a crime commission. With the adoption in 2001 of a new criminal law that provides a number of novelties in solving criminal and legal conflicts there are a lot of discussions about the obvious use of discretionary method of legal regulation. As we have already mentioned this method had assisted to model criminal and legal relations between the subjects with the possibility of free choice of the behavior type.

The author of the article refers to the division of the law into public, with imperative method, and private, with a dominating discretionary method of legal regulation, sometimes this division is considered as an absolute. The problem of division of the law into public and private, the correlation of areas of legal regulation is one of the most controversial in the domestic jurisprudence. Summarizing the present studies, the author distinguishes several theories of division and stages of their development in the use of different criteria for the appropriate division. There are three theories of dividing the law correspondently into public and legal and private and legal branches: 1) the theory of interest comes from the direction of interests of separate legal provisions. If legal provisions serve to the public interests, then it is referred to public law, if the law is aimed at private interests then it is private law. This division of the law was considered basic for many centuries, it serves as a reference point for a large number of lawyers nowadays; 2) the theory of subordination, domination, subordination of power divides public and private law based on the nature of the relations between the subjects of legal relations. The relations of subordination of power correspond to public law and relations of equality to private law. Therefore, typical for the public law is unilateral mandatory regulation and for the private law is an agreement, contract, although recently there is some borrowings by public law of some private and legal institutions; 3) the theory of admissibility, classification of law norms is based on the specifics of the legal status of individual law subjects. Public law includes those legal provisions that put as their own only to the state or other carriers of the state power and, conversely, private law includes provisions that are spread only to citizens. Social and legal effectiveness and perspectives of dualism or dichotomy of the law as an opposition between public and private law, imperative and discretionary methods raise doubts. More attractive and realistic in the legal matter is combination of public and private principles with the natural dominance of one over the other in one branch of legislation, for example, criminal. The priority in criminal law is definitely public and legal character of regulating social relations that arise in connection with the crime commission. But the crime commission is not the only legal fact that creates, modifies or terminates criminal and legal relations.

As a result, the author believes that relations that arise as security may be terminated and changed with the relations of promotional type. It is obvious that termination of some and appearance of other (transformation) criminal and legal relations should be stipulated by a new legal fact – socially useful, legal behavior of a person in the way, for example, when “a person, who first committed a minor offence, sincerely confessed after the crime commission, actively contributed to the detection of the crime and fully reimbursed caused losses or removed the harm” or “paid taxes, fees (mandatory payments) and

compensated the damage caused to the state by late payment (financial penalties, penalty) before bringing to criminal liability”, etc. Public legal relations arising on the premises and grounds of promotional criminal and legal norms probably need some adjustments in their own imperative method. Legal relations that arise in such a manner are not conflict, but acquire the character of understanding between the state in the person of its authorized agencies, which can use stimulation, on the one hand, and a person who committed positive postcriminal actions that are stimulated by the criminal law.

Key words: *permissive rule, legal regulation, mandatory method, encouraging and legal norms, criminal and legal relations, criminal law.*

